

การพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้บทบาทสมมติสำหรับนักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

Developing Communication Skills Through Role Playing for Medical Students, Siam University

อนรรฆ บรมานนท์

Anackaorn Buramatdhananon

Corresponding author, E-mail: anackaornburamatdhananon@gmail.com

Received : May 8, 2022
Revised : June 12, 2022
Accepted : June 20, 2022

บทคัดย่อ

การสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ที่จะต้องเป็นแพทย์ในอนาคตนั้นมีความสำคัญอย่างมาก โดยสิ่งสำคัญในการสื่อสารของแพทย์กับคนไข้หรือญาติผู้ป่วย แพทย์ควรต้องฝึกฝนให้มีทักษะการสื่อสารที่ดีเนื่องจากส่งผลต่อการวินิจฉัยโรคและการได้รับความร่วมมือจากคนไข้ ดังนั้นการพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์จำเป็นที่จะต้องใช้บทบาทสมมติซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งของการสื่อสารการแสดงเพื่อสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อให้นักศึกษาแพทย์ที่จะเป็นแพทย์ในอนาคตมีทักษะการสื่อสารที่ดี โดยมีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม โดยมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นก่อนแสดงผู้เขียนในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ต้องกำหนดหัวข้อปัญหาที่มาจากผู้ป่วยและปัญหาที่มาจากแพทย์ แล้วให้นักศึกษาแพทย์กำหนดสถานการณ์เองภายใต้หัวข้อที่กำหนด ผู้เขียนสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการแสดง ผู้เขียนต้องตกลงกับนักแสดงในเรื่องของสิ่งที่ป็นสัญลักษณ์ของอารมณ์ ในขั้นแสดงนั้นนักศึกษาแพทย์เข้าร่วมแสดงบทบาทสมมติเป็นรายบุคคล ขั้นหลังแสดงคือ การประเมินผล โดยการประเมินผลของนักแสดงที่มีต่อการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ พบว่านักศึกษาแพทย์สามารถสื่อสารว่ามีความรู้ในข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วยอยู่ในระดับมาก ($X = 4.157$) และการประเมินผลของ

นักศึกษาแพทย์ที่มีต่อการใช้บทบาทสมมติในการพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ โดยผลการประเมินออกมาว่าความเหมาะสมของหัวข้อที่ผู้เขียนกำหนดให้ในการแสดงบทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ($X = 4.471$)

คำสำคัญ: ทักษะการสื่อสาร, บทบาทสมมติ, นักศึกษาแพทย์

Abstract

The communication of medical students who will become doctors in the future is extremely important. Especially, in the communication of the doctor with the patient, the patient's relative, and the people around them. Doctor should be trained to be a good communicator because it affects the diagnosis and cooperation with the patient. Therefore, to develop communication skill of medical students needs to use role playing, which is a science of performing arts communication to create simulations as a result if providing medical students who will be doctors in the future have good communication skills.

อาจารย์ สาขาภาพยนตร์ โทรทัศน์และสื่อดิจิทัล (การสื่อสารการแสดง) คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
Lecturer, Film, Television and Digital Media (Performance Communication), Faculty of Communication Arts, Siam University

The objective of this paper is to present developing communication skills through role playing for medical students, Siam University. There were three steps: Pre-Production, Production, and Post-Production. In the Pre-Production part, the author created the topic of patient-derived problems and doctor-derived problems. Then, the medical students determined the situation for themselves under the given topics. The author made a time agreement with students and actors on performances and about the emotional colors with the actors. In the Production part, the medical students participated in the role play individually. And in the Post-Production part is Evaluations. From the actor's evaluation of the communication of medical students. It was found that medical students were able to communicate that they had knowledge of basic patient information at a high level ($X = 4.157$). Also, the medical student's evaluation on role-playing to develop communication skills for medical students was that the appropriateness of the topics assigned by the author for role-playing was at a high level ($X = 4.471$).

Keywords: Communication Skill, Role-playing, Medical Student

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการเติบโตอย่างรวดเร็วของ เทคโนโลยี การสื่อสารในโลกดิจิทัลส่งผลต่อพฤติกรรม ของบุคคลในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงสังคม และเชิง วิชาชีพ การเสริมสร้างทักษะชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตของ คนในยุคนี้ จึงมีความจำเป็นเพื่อพัฒนาการที่เหมาะสม สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตและของวิชาชีพ ซึ่ง ทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพนั้นสามารถเกิดจากการสร้าง และพัฒนาผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันในกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ได้ลงมือ ปฏิบัติได้ร่วมกัน คัดอภิปรายได้แลกเปลี่ยนความคิดและ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ได้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดมุมมองที่เชื่อมโยงสู่วิถีชีวิตของตนเอง เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และปรับตัวเข้าสู่สังคมใหม่ ถ้าจะกล่าวให้ทันสมัยคือ ความสามารถของผู้เรียนที่จะปรับตัวสู่การดำเนินชีวิตใน

ยุคการเปลี่ยนแปลง ยุคเศรษฐกิจ และสังคมฐานความรู้ หรือยุคสังคมฐานเทคโนโลยี องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) ได้ให้ความสำคัญกับการ กำหนดทักษะชีวิตที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดในผู้เรียน ไว้ตามพฤติกรรม 3 ด้านใหญ่ๆดังนี้ 1) ด้านพุทธิพิสัย (cognitive domain) ได้แก่ ทักษะด้านความคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ (critical thinking) และทักษะด้านความคิด สร้างสรรค์ (creative thinking) 2) ด้านจิตพิสัย (affective domain) ได้แก่ ทักษะด้านความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) ทักษะด้านความเห็นใจผู้อื่น (empathy) ทักษะ ด้านความภูมิใจในตน (self-esteem) ทักษะด้านความ มีน้ำใจ (caring and sharing) และทักษะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) 3) ด้านทักษะ พิสัย (psychomotor domain) ได้แก่ ทักษะในการสร้าง สัมพันธภาพและการสื่อสาร (interpersonal relationship and communication skills) ทักษะการตัดสินใจและการ แก้ปัญหา (decision Making and problem solving) และ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และความเครียด (coping with emotional and coping with stress) (วรรณภา พิพัฒน์ ธนพงศ์, 2557)

ทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นทักษะภายในที่จะช่วย ให้บุคคลสามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆได้ และเตรียม พร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต เช่น ทักษะการตัดสินใจ (Decision Making) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking เป็นต้น ซึ่งทักษะหนึ่งที่เป็นทั้งทักษะชีวิตที่สามารถสนับสนุนการ พัฒนาทักษะด้านวิชาชีพได้ นั่นคือ ทักษะการสื่อสารอย่าง มีประสิทธิภาพ (Effective Communication) ซึ่งเป็นหนึ่งใน ทักษะที่เป็น Soft Skill อันประกอบไปด้วย ทักษะทาง ด้านอารมณ์ สังคม เป็นทักษะที่ถูกพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ จากประสบการณ์การใช้ชีวิต การเข้าสังคมและการทำงาน ตัวอย่างเช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ความเป็นมิตร การ มองโลกในแง่ดี การแสดงออกทางสังคม บุคลิกภาพ และ ศิลปะในการพูด เป็นต้น จะเห็นได้ว่า Soft skill เป็นทักษะ ที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุก ๆ สายอาชีพ ซึ่งในการสื่อสารที่ ดี คือ สามารถถ่ายทอด และส่งสารไปยังผู้ฟังให้เกิดความ เข้าใจที่ถูกต้อง และบรรลุตามเป้าหมายได้ โดยทักษะการ สื่อสารที่ดีประกอบด้วย การเป็นผู้ฟังที่ดี สามารถให้และ รับข้อเสนอแนะของผู้ฟัง ความสามารถในการตั้งคำถาม เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้องตรงประเด็น การสื่อสารอย่าง รวดเร็ว ได้ใจความ เป็นต้น

ชิษณุ พันธุ์เจริญ จรุงจิตร งามไพบูลย์ และ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (2553) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง สารพันปัญหาและบทเรียนด้านการสื่อสารทางการแพทย์ ถึงการสื่อสารว่าปรัชญาของการสื่อสารที่สำคัญต้องยึดผู้ที่อยู่ตรงหน้าเป็นสำคัญโดยเน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีตลอดกระบวนการสื่อสารเป็นผู้ฟังที่ดีและพยายามกระตุ้นให้ผู้ที่อยู่ตรงหน้าพูดและแสดงความคิดเห็นพยายามทำความเข้าใจกับปัญหาและความรู้สึกของผู้ที่อยู่ตรงหน้าให้กระจ่างชัดโดยเลือกใช้ทักษะต่างๆ ในการสื่อสารที่เหมาะสมให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้ที่อยู่ตรงหน้าก่อนที่จะให้ข้อมูลหรือเหตุผลซึ่งไม่ควรมึปริมาณที่มากเกินไปจนสนับสนุนและช่วยเหลือให้ผู้ที่อยู่ตรงหน้าสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

การศึกษาการสื่อสารเกี่ยวกับแพทย์และคนไข้ นับว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความน่าสนใจ และมีส่วนสำคัญต่อการรักษาโรคเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การสื่อสารระหว่างแพทย์กับคนไข้ เป็นการสื่อสารในระบบที่มนุษย์แทบทุกคนเคยเผชิญ เพราะเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย ไม่สบาย หรือเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพต้องไปพบแพทย์ ดังนั้นการสื่อสารระหว่างแพทย์กับคนไข้ในการตรวจรักษาโรคจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีผลโดยตรงต่อการวินิจฉัยทางการแพทย์และสืบเนื่องไปถึงการรักษาตัวของผู้ป่วยด้วย โดยกิงกาญจน์ เทพกาญจนา (อ้างในจิตตารมณ์ กล่อมแดง, 2546) ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารนั้นเป็นปัจจัยพื้นฐานของความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างแพทย์กับคนไข้ โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความเข้าใจกัน ซึ่งรวมถึงการเข้าใจภาษาและการเข้าใจพฤติกรรมซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ ต้องการให้อาการเจ็บป่วยนั้นหายไป

ทางคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารสำหรับนักศึกษาแพทย์ ที่จะเติบโตไปเป็นแพทย์ที่ต้องมีการติดต่อสื่อสารทั้งกับผู้ป่วย แพทย์ผู้ร่วมงาน พยาบาล เภสัชกร และเจ้าหน้าที่ที่โรงพยาบาล และยังหมายรวมถึงสื่อสารกับคนรอบตัวทั่วไป โดยอาจารย์ ดร. ศักรินทร์ ภูวนิล ผู้ช่วยคณบดี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ได้กล่าวกับผู้เขียนว่า ทางคณะแพทยศาสตร์ต้องการพัฒนานักศึกษาแพทย์ให้เป็นแพทย์ที่เป็นมนุษย์ ไม่ใช่หุ่นยนต์ที่มีหน้าที่แค่พูดทุกอย่างไปตามเนื้อผ้า อยากให้พวกเขามีทักษะการสื่อสารที่มองมนุษย์เราเท่ากันหมด ไม่ว่าเขาจะสื่อสารกับใครก็ตาม จึงมีความเห็นว่าการพัฒนาทักษะด้วยการแสดงหรือการใช้บทบาทสมมติมาเป็นเครื่องมือ จะสามารถช่วยให้นักศึกษาแพทย์เติบโตขึ้นมามีทักษะการสื่อสารที่ดี ตามที่

ตามพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2545 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ ในข้อ 3 จัดกิจกรรมผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็นทำเป็นรักการอ่านและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้เขียนมองว่าการใช้บทบาทสมมติในการจัดการเรียนรู้แบบใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม สามารถตอบรับกับพระราชบัญญัตินี้ได้ ทั้งยังตอบรับกับลักษณะการเป็นบุคคลแห่งศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมีทักษะตามที่องค์การอนามัยโลกได้กำหนดไว้ได้ทุกประการ

นอกจากนี้ จากงานวิจัยเรื่อง วิธีการพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลสำหรับนักศึกษาแพทย์ในการให้คำปรึกษาทางการแพทย์ (Conor Gilligan et al, 2021) ผู้วิจัยยังไม่แน่ใจว่าโปรแกรมที่ใช้บทบาทสมมติกับผู้ป่วยจำลองจะช่วยเพิ่มทักษะการสื่อสารโดยรวมของนักศึกษาหรือไม่ (การศึกษาจำนวน 4 ฉบับ, นักศึกษา 637 คน) เมื่อเปรียบเทียบกับโปรแกรมที่ใช้บทบาทสมมติกับเพื่อนด้วยกัน แต่การแสดงบทบาทสมมติกับผู้ป่วยจำลองอาจช่วยเพิ่มทักษะความเห็นอกเห็นใจได้เล็กน้อย (การศึกษาจำนวน 2 ฉบับ, นักศึกษา 213 คน) ไม่มีการศึกษาใดรายงานผลว่าโปรแกรมที่ใช้บทบาทสมมติกับผู้ป่วยจำลองส่งผลต่อทักษะในการสร้างความสัมพันธ์หรือทักษะการรวบรวมและการให้ข้อมูลอย่างไร ซึ่งบทความชิ้นนี้จะเป็นการนำเสนอวิธีการเพื่อยืนยันความสำคัญของการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์

จากความสำคัญของการสื่อสารที่เป็นทักษะสำคัญในชีวิตดังกล่าว ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้แบบใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ภายใต้รายวิชา เรื่อง คัดเฉพาะทางการสื่อสารการแสดง โดยใช้บทบาทสมมติ

การพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมติ

ตรรกพร สุขเกษม (2555 : 6) ได้ให้ความหมายของบทบาทสมมติว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นสถานการณ์ของการแสดงโดยไม่มีเตรียมตัว เน้นความสำคัญที่บุคคลและบทบาท ผู้เรียนสวมบทบาท คนใดคนหนึ่งและแสดงหรือปฏิบัติบทบาทของผู้ที่เขาเป็นในสถานการณ์เฉพาะที่กำหนดขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจลึกซึ้ง (insight) ในความรู้สึกของผู้เรียนเกี่ยวกับ

สถานการณ์เฉพาะนั้น ๆ เป็นตัวตั้งในการออกแบบการพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมตินั้น รวมทั้งได้นำความคิดของ อาจารย์ ดร. ศักรินทร์ ภูผานิล ผู้ช่วยคณบดี คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ที่ได้กล่าวกับผู้เขียนว่า ทางคณะแพทยศาสตร์ ต้องการพัฒนานักศึกษาแพทย์ให้เป็นแพทย์ที่เป็นมนุษย์ จึงมีความเห็นว่าการพัฒนาทักษะด้วยการแสดง หรือ การใช้บทบาทสมมติ จะช่วยพัฒนาทักษะในการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ให้มีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถสื่อสารได้อย่างเห็นอกเห็นใจ ซึ่งผู้เขียนได้ออกแบบการเรียนรู้โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียมการ

1. ผู้เขียนกำหนดหัวข้อสำหรับการพัฒนาการสื่อสาร โดยนำมาจากหนังสือเรื่อง สารพันปัญหาด้านการสื่อสารทางการแพทย์ ของชิษณุ พันธุ์เจริญ, จรุงจิตร์ งามไพบูลย์ และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ (2553) จำนวน 10 หัวข้อ โดยให้นักศึกษาแพทย์เป็นผู้กำหนดสถานการณ์เองภายใต้หัวข้อที่กำหนดหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ดังนี้

ก. ปัญหาที่มาจากผู้ป่วย

- ผู้ป่วยที่มีความคาดหวังในการรักษา
- ความต้องการของผู้ป่วยไม่ตรงกับที่พูด
- ผู้ป่วยไม่พอใจกับบริการที่ได้รับ
- ผู้ป่วยไม่ยอมทำตามคำแนะนำ
- ผู้ป่วยไม่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น

ข. ปัญหาจากแพทย์

- เมื่อจำเป็นต้องให้ความเห็นที่สอง
- รู้สึกอึดอัดเมื่อต้องให้ผู้ป่วยลงนามยินยอมรับการรักษา
- รู้สึกลำบากใจเมื่อต้องแจ้งค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล
- เมื่อต้องขอโทษผู้ป่วยและญาติ
- รู้สึกลำบากใจเมื่อต้องแจ้งข่าวร้าย

2. นักศึกษาแพทย์เลือกหัวข้อ 1 หัวข้อจากหัวข้อที่กำหนด เพื่อกำหนดสถานการณ์สำหรับการแสดงบทบาทสมมติของตนเอง โดยที่สถานการณ์นั้นต้องกำหนดสถานที่ของฉากที่แสดงเป็นห้องตรวจ หรือห้องผู้ป่วยในเท่านั้น เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสถานที่ และนักศึกษาแพทย์ต้องส่งสถานการณ์ที่ตนกำหนดเองให้ผู้เขียนก่อนล่วงหน้า 1 สัปดาห์ เพื่อให้นักแสดงได้ทราบบทบาทที่ได้รับล่วงหน้าก่อนแสดงจริง ดังตัวอย่างของ นศพ.อิงอร ก่องเงิน ได้เลือกหัวข้อ ผู้ป่วยไม่ยอมทำตามคำแนะนำของแพทย์ โดยนักศึกษาแพทย์ได้กำหนดสถานการณ์คือ ผู้ป่วยมีอาการติด

สุรา แพทย์จึงให้ยาในการรักษาและให้คำแนะนำให้หยุดดื่ม แต่เมื่อมาพบแพทย์ พบว่าระดับแอลกอฮอล์ในเลือดยังสูง เพราะผู้ป่วยไม่ทานยาตามที่แพทย์สั่ง และมีแนวโน้มว่าจะเป็นพิษสุราเรื้อรัง

3. ผู้เขียนกำหนดข้อตกลงกับนักศึกษาแพทย์ เรื่องระยะเวลาการแสดงบทบาทสมมติของแต่ละคน โดยให้เวลาคนละ 10 นาที หรือจนกว่านักแสดงจะรู้สึกพอใจกับการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ หากการแสดงไม่สามารถจบได้ใน 10 นาทีก็ให้ตัดจบได้เลย

4. ผู้เขียนเรียบเรียงลำดับและรายละเอียดของสถานการณ์ที่กำหนดส่งให้นักแสดงจำนวน 6 ท่าน ให้ทราบล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจและเตรียมตัวในการแสดง

5. ผู้เขียนสร้างข้อตกลงกับนักแสดงในด้านของอารมณ์ ซึ่งเป็นส่วนที่นักศึกษาแพทย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และต้องรับมือกับอารมณ์ของนักแสดงให้ได้ โดยให้ในแต่ละวันไม่ซ้ำกัน ป้องกันการบอต่อกันของนักศึกษาแพทย์ ซึ่งมีข้อตกลงดังนี้

สี	อารมณ์	วันที่1
เหลือง	กังวล ถามไม่หยุด (ไม่มีทิศทาง)	
เขียว	เสียใจ โวยวาย (มีทิศทาง)	
แดง	ซึม รับไม่ได้ (ไม่มีทิศทาง)	
น้ำเงิน	โกรธ นิ่ง (มีทิศทาง)	

สี	อารมณ์	วันที่2
เหลือง	เสียใจ โวยวาย (มีทิศทาง)	
เขียว	กังวล ถามไม่หยุด (ไม่มีทิศทาง)	
แดง	โกรธ นิ่ง (มีทิศทาง)	
น้ำเงิน	ซึม รับไม่ได้ (ไม่มีทิศทาง)	

สี	อารมณ์	วันที่3
เหลือง	ซึม รับไม่ได้ (ไม่มีทิศทาง)	
เขียว	โกรธ นิ่ง (มีทิศทาง)	
แดง	เสียใจ โวยวาย (มีทิศทาง)	
น้ำเงิน	กังวล ถามไม่หยุด (ไม่มีทิศทาง)	

นอกจากนี้ในการกำหนดทิศทางของการตอบสนอง (Reaction) ด้วยอารมณ์ต่างๆ นี้ด้วยการมีทิศทางและไม่มีทิศทาง เพื่อให้นักแสดงสามารถเข้าใจการควบคุมอารมณ์ของตนเองว่าควรจะมีอารมณ์ที่มั่นคงหรือไม่มั่นคง อย่างไรก็ตามผู้เขียนจะไม่เข้มงวดกับการพัฒนาอารมณ์ของนัก

แสดง เนื่องจากเหตุการณ์ที่มากกระทบจิตใจระหว่างทางในการแสดงบทบาทสมมติเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้เหมือนกับอารมณ์ของมนุษย์จริงๆ ดังนั้นอารมณ์ที่ผู้เขียนกำหนดไว้นั้นจะเป็นเพียงอารมณ์ตั้งต้น

ในการประสานงานกับนักแสดง นักแสดงจะเกิดคำถามว่าเขาสามารถแสดงได้ระดับไหน สามารถเล่นใหญ่ (Exaggeration) ได้หรือไม่ เช่น สามารถโกรธจนเดินออกนอกห้องไปเลยได้หรือไม่ ผู้เขียนจึงสร้างข้อตกลงเพิ่มเติมว่า ให้แสดงให้เหมือนจริงที่สุด โดยกำหนดว่าปฏิริยาตอบสนองต้องระดับเดียวกับกิริยา (Action = Reaction) ที่นักศึกษาแพทย์ส่งมาเท่านั้น เพื่อให้ดูใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง

6. ผู้เขียนให้นักศึกษาแพทย์เลือกลงวันเข้าร่วมกิจกรรมการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ ตามความสมัครใจของนักศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 วัน ในคาบเรียน โดยผู้เขียนกำหนดให้นักศึกษาแพทย์ได้เลือกลงวันร่วมกิจกรรมตามความสะดวกของนักศึกษา โดยต้องเฉลี่ยให้นักศึกษาแพทย์เข้าร่วมกิจกรรม

ในแต่ละวันมีจำนวนพอๆ กัน เพื่อให้การจัดนักแสดงสำหรับร่วมกิจกรรมเป็นไปได้ง่าย

7. เมื่อนักศึกษาแพทย์ได้ส่งสถานการณ์ที่ตนเองกำหนดไว้แก่ผู้เขียนแล้ว ผู้เขียนจัดลำดับการแสดงบทบาทสมมติ โดยจัดลำดับจากลักษณะอาการที่ใกล้เคียงกันไว้อยู่ในลำดับที่ติดกันสำหรับนักแสดง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักแสดงในการสวมบทบาท (Characterization) เนื่องจากนักแสดงจะต้องสวมบทบาทเป็นตัวละคร 7 - 9 ตัวละครในการทำกิจกรรมบทบาทสมมติ

8. ผู้เขียนเลือกนักแสดงให้จับคู่กับนักศึกษาแพทย์เอง โดยจัดนักแสดงในแต่ละวันให้มีเพศสภาพเป็นเพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน เนื่องจากอาการของผู้ป่วยในสถานการณ์ที่นักศึกษาแพทย์กำหนดมานั้นจะมีโรคบางชนิดที่เป็นเฉพาะในเพศใดเพศหนึ่ง เช่น มะเร็งปากมดลูก ที่จะเกิดขึ้นเฉพาะในผู้ป่วยเพศหญิงเท่านั้น และนักศึกษาแพทย์บางคนก็จะระบุเพศของตัวละครมาในสถานการณ์นั้นเลย ดังแสดงให้เห็นในตารางที่ 1 ที่นักแสดงหญิงที่ชื่อ ศศิธร หินใหม่ รับบทเป็นผู้ป่วยมะเร็งในผู้หญิง

ตารางที่ 1 ที่นักแสดงหญิงที่ชื่อ ศศิธร หินใหม่ รับบทเป็นผู้ป่วยมะเร็งในผู้หญิง

ลำดับ	รายชื่อนักศึกษาแพทย์	ชื่อเล่น	หัวข้อ	สถานการณ์	นักแสดง	สี
3		มุก	ผู้ป่วยไม่ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น	ผู้ป่วยเป็นมะเร็งระยะสุดท้าย ซึ่งมีโอกาสที่จะเสียชีวิตภายใน 3 เดือน เมื่อผู้ป่วยทราบถึงข้อเท็จจริงนั้น ผู้ป่วยยอมรับความจริงไม่ได้ และมีความทุกข์อยู่ในใจ	ศศิธร หินใหม่	
4		จิง	ผู้ป่วยไม่ทำตามคำแนะนำของแพทย์	ผู้ป่วยที่จำเป็นต้องทำการผ่าตัดลำไส้ในอีก 1 เดือนข้างหน้า แต่ผู้ป่วยยังคิดขู่ว่าจะหนีกลับบ้าน จนกระทั่งหลังจากการผ่าตัดลำไส้เสร็จสิ้นผู้ป่วยมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน จึงมาพบแพทย์อีกครั้งและโทษว่าเป็นความผิดของแพทย์ที่ทำการผ่าตัดให้โดยไม่คำนึงถึงผลข้างเคียงอย่างครบถ้วนก่อนผ่าตัดเป็นเวลา 1 เดือนครึ่งว่าควรตรวจเฝ้าระวังการลุกลาม	ธีรพล ลิขิตทางธรรม	
5		ไออุ่น	ผู้ป่วยไม่ยอมรับความจริง	ผู้ป่วยมาตรวจสุขภาพประจำปีโดยตรวจมะเร็งปากมดลูกและพบว่าเจอเซลล์ผิดปกติ และเมื่อตัดชิ้นเนื้อไป พบว่าเป็นมะเร็งปากมดลูก โดยต้องให้เข้ารับการผ่าตัด	ศศิธร หินใหม่	
6		แป๊ะ	ผู้ป่วยไม่ยอมรับคำแนะนำของแพทย์	ผู้ป่วยมาที่โรงพยาบาลเพื่อตรวจอาการเจ็บหน้าอก แพทย์วินิจฉัยว่ามีอาการของเส้นเลือดหัวใจอุดตัน ต้องทำการวินิจฉัยและทำการใส่ stent หลังจากทำการผ่าตัด ผู้ป่วยต้องพักรักษาตัวที่โรงพยาบาล หลังจากทำการรักษาแล้ว แพทย์ได้ให้คำแนะนำแนวทางการปฏิบัติตัวต่อจากนี้ และได้อธิบายให้ฟังถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นหากไม่ปฏิบัติตาม แต่ผู้ป่วยก็ไม่ปฏิบัติตาม ผู้ป่วยคิดว่าควรทำ stent เหมือนการใส่ขีรูดใหม่ แสดงว่าตนนั้นต้องมีสุขภาพแข็งแรง ไม่จำเป็นต้องกินยาและทำตามคำแนะนำของแพทย์ และกลับมากลางพักอีกครั้งและพบว่ามีอาการเส้นเลือดหัวใจอุดตันอีกทั้งเส้น	ธีรพล ลิขิตทางธรรม	

9. ในการจัดกิจกรรมวันแรกผู้เขียนกำหนดให้ นาย สัตยพรรัตน์ บัวบาน และนางสาวภัทรากรวิทย์ แก้วตรีรัตน์ เป็นผู้สวมบทบาทเป็นผู้ป่วย โดยลำดับการแสดงให้สลับกันเพื่อให้นักแสดงได้เตรียมตัวและไม่เหนื่อยจนเกินไป วันที่ต่อมา นักแสดงคือ นายธีรพล ลิขิตทางธรรม และนางสาว ศศิธร หินใหม่ ส่วนวันที่ 3 คือ นายธรรมรงค์ เอี่ยมศิริ

และนางสาวจิตติกานต์ โสมสงค์ ซึ่งนักแสดงทั้ง 6 คนนี้ เป็นศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของภาควิชาการสื่อสารการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความสามารถด้านการแสดงอย่างเด่นชัด จึงเลือกให้มารับบทเป็นผู้ป่วยในกิจกรรมนี้ที่ต้องเปลี่ยนเป็นตัวละครหลายตัวในวันเดียว

10. ผู้เขียนสรุปบทวนกับนักแสดงการประเมินการ
แสดงบทบาทสมมติของนักศึกษาแพทย์ โดยประเมินจาก
การสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจของนักศึกษาแพทย์ที่มีต่อผู้
ป่วยหรือญาติของผู้ป่วยเป็นหลัก

ขั้นแสดง

การพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์
โดยใช้บทบาทสมมติ จัดขึ้น ณ อาคารเฉลิมพระเกียรติ
(อาคาร 19) ห้อง 19-1003 มหาวิทยาลัยสยาม ซึ่งลักษณะ
ของห้องจะเป็นห้องเลคเชอร์ที่สามารถจัดเป็นเหมือนห้อง
ตรวจสำหรับผู้ป่วยนอก และมีโซฟาขนาดยาวไว้สำหรับ
เป็นเตียงผู้ป่วยในได้ โดยกิจกรรมในวันแสดงมีลำดับการ
ดำเนินการ ดังนี้

1. นักแสดงเตรียมตัวอยู่ในห้องที่ทำการกิจกรรม
2. นักศึกษาแพทย์จะเข้ามาในห้องกิจกรรมตาม
ลำดับที่ผู้เขียนลำดับเอาไว้ให้ โดยก่อนเข้ามาจะต้องจับ
ฉลากสีแล้วแจ้งให้นักแสดงทราบล่วงหน้าก่อนเริ่มการแสดง
บทบาทสมมติ
3. นักแสดงและนักศึกษาแพทย์แสดงบทบาทสมมติ
ด้วยการแสดงสด (Improvisation) โดยที่ไม่รู้ว่าจะเกิด
สถานการณ์ใดขึ้น นักศึกษาแพทย์ต้องรับมือกับสถานการณ์
ตรงหน้าให้ได้ด้วยวิธีการสื่อสารที่ดี
4. หลังจากจบการแสดงในแต่ละรอบให้นักแสดง
ทำแบบประเมินทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ที่นัก
แสดงร่วมแสดง
5. ส่งแบบประเมิน เรื่อง ความพึงพอใจต่อการพัฒนา
ทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมติ
ผ่าน Google Form ให้นักศึกษาแพทย์ประเมินตนเอง

ภาพที่ 1 บรรยากาศการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาท
สมมติของนักศึกษาแพทย์

ที่มา : ภาพโดยผู้วิจัย อนรรฆอร บุรณานนท์

ขั้นประเมิน

หลังจากจบการแสดงในแต่ละรอบให้นักแสดงทำแบบ
ประเมินทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ที่นักแสดงร่วม
แสดงรายบุคคล เพื่อให้เห็นว่านักแสดงสามารถสื่อสารได้ดี
ในระดับใด ซึ่งจะอธิบายผลของการประเมินในหัวข้อถัดไป

นอกจากนี้นักศึกษาแพทย์ทำแบบประเมิน เรื่อง ความ
พึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์
โดยใช้บทบาทสมมติผ่าน Google Form พร้อมทั้งประเมิน
ว่า กิจกรรมนี้สามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษา
แพทย์ในระดับใด ซึ่งผู้เขียนจะอธิบายผลของการประเมินใน
หัวข้อถัดไปเช่นกัน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนา ทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์สามารถพัฒนา ทักษะการสื่อสารของแพทย์ได้จริงหรือ?

จากแบบสอบถามที่นักแสดงทำแบบประเมินทักษะ
การสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ที่นักแสดงร่วมแสดงราย
บุคคล พบว่าความคิดเห็นของนักแสดงต่อการสื่อสารของ
นักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมติ เมื่อพิจารณาเป็น
รายข้อพบว่า นักศึกษาแพทย์สามารถสื่อสารว่ามีความรู้ใน
ข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วย อยู่ในระดับมาก ($X = 4.157$) รอง
ลงมา คือ การสื่อสารให้เห็นว่ามีความเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย
และความสามารถสะท้อนความรู้สึกของผู้ป่วยหรือญาติ อยู่
ในระดับมาก ($X = 4.137$) ทักษะความสามารถด้านการ
สื่อสารให้คำแนะนำและทางออกให้แก่ผู้ป่วยหรือญาติ อยู่
ในระดับมาก ($X = 4.098$) และทักษะด้านความสามารถใน
ฟังอย่างลึกซึ้งกับผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วยในระดับมาก ($X =$
 4.039) และ พบว่านักศึกษาแพทย์สามารถสื่อสารให้เห็น
ว่ามีอารมณ์ร่วมกับผู้ป่วยหรือญาติผู้ป่วย และความสามารถ
ด้านการแบ่งปันประสบการณ์ (การยกตัวอย่างเหตุการณ์
ในอดีต) กับผู้ป่วยหรือญาติ อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน
($X = 3.980$)

ส่วนแบบประเมินความคิดเห็นของนักศึกษาแพทย์ต่อ
การพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนา
ทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ย
อยู่ในระดับมาก ($X = 4.363$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบ
ว่า ความเหมาะสมของหัวข้อที่ผู้สอนกำหนดให้ในการแสดง
บทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ($X = 4.471$) รองลงมา คือ
ผู้เรียนรู้สึกว่าทักษะการสื่อสารพัฒนาขึ้นอยู่ในระดับ มาก
($X = 4.431$) ความพึงพอใจในการแสดงของนักแสดงในการ
แสดงบทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ($X = 4.412$) ระดับ
ความพึงพอใจต่อรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนการสอน

โดยใช้บทบาทสมมติ และระดับความพึงพอใจในช่วงระยะเวลาในการแสดงบทบาทสมมติอยู่ในระดับมากเท่ากัน ($X = 4.373$) ระดับความพึงพอใจต่อสถานที่ในการแสดงบทบาทสมมติ ($X = 4.353$) ระดับความพึงพอใจในการรับมือจากการแสดงบทบาทสมมติของตนเองอยู่ในระดับมาก ($X = 4.255$) และการพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ($X = 4.235$) ตามลำดับ

จากแบบประเมินทั้ง 2 สามารถอธิบายได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ได้จริง

บทสรุป : การสื่อสารการแสดงในฐานะเครื่องมือพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์

ในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากความสัมพันธ์ของแพทย์และคนไข้ได้เปลี่ยนไปตามสภาพสังคม ความเจริญเติบโตของเมืองเศรษฐกิจ ทำให้มีการขยายของวงการแพทย์อย่างกว้างขวาง และสถาบันการศึกษามีการผลิตแพทย์ออกมามากมายรวมถึงสถานพยาบาลมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นมาก อีกประเด็นหนึ่งคือการสื่อสารทางสังคม เทคโนโลยีทางการสื่อสารเปิดกว้าง รายการเกี่ยวกับทางการแพทย์เพิ่มจำนวนขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงความรู้ในการดูแลตนเองมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้มากกว่าการต้องพบแพทย์ตลอดเวลา อีกทั้งการเรียกร้องสิทธิของคนไข้ทำได้ง่ายขึ้น ท้ายที่สุดทั้งทางสื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นดังนั้นอาชีพแพทย์จึงเป็นอาชีพหนึ่งที่ต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพ ผู้ที่ประกอบอาชีพแพทย์เกิดความตระหนักในการระวังตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะวิธีการสื่อสารของแพทย์มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นการให้บริการ เอื้ออาทร และเห็นอกเห็นใจต่อคนไข้และญาติ ต้องมีประสิทธิภาพ มีความเป็นมิตร มีน้ำใจในการสื่อสาร ต้องแสดงออกได้ด้วยทักษะทั้งการพูด การ ฟัง การใช้สายตา การใช้ประสาทสัมผัส

บทบาทสมมติอันเป็นหนึ่งในการบวนการทางการละครถูกนำมาใช้ในการสร้างสถานการณ์จำลองเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ในการสื่อสารระหว่างแพทย์กับคนไข้หรือญาติของผู้ป่วย ซึ่งการจัดการเรียนรู้นี้เน้นเป็นการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาแพทย์ และทำให้นักศึกษาแพทย์ตระหนักว่าตนเองมีทักษะการสื่อสารที่เคารพความเป็นมนุษย์ของคนไข้ ญาติของผู้ป่วย รวมไปถึงกลุ่มบุคคลที่นักศึกษาแพทย์ต้องร่วมงานด้วยในอนาคต นักศึกษาแพทย์ที่เข้าร่วมการจัดการเรียนรู้นี้จะได้รับโอกาสในการ

สื่อสารเสมือนจริงในชีวิตจริง เพราะนักแสดงที่แสดงเป็นคนไข้จะสวมบทบาทตามสถานการณ์จริง และการประเมินได้ประเมินจากนักแสดงที่เป็นคนไข้ที่ร่วมแสดงกับนักศึกษาแพทย์ว่าสอดคล้องและเป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้ตามสถานการณ์ที่ถูกกำหนดให้หรือไม่ จะทำให้การประเมินเป็นทั้งสองฝ่าย ผลการประเมินจะสะท้อนได้ ถึงพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ผ่านการพัฒนาทักษะการสื่อสารแบบใช้บทบาทสมมติ

การพัฒนาทักษะการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์โดยใช้บทบาทสมมตินี้ได้ใช้ทักษะการสื่อสารภายในบุคคล (Intra Communication) ตามแนวคิดของประชัน วัลลิโก (2548) ซึ่งกล่าวโดยสรุปว่าการสื่อสารภายในบุคคลเป็นกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยบุคคลคนเดียวกัน โดยอาศัยปัจจัยภายนอกเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการสื่อสารซึ่งเกิดภายในตัวมนุษย์แต่ละคนทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว โดยใช้วัจนภาษาและ

อวัจนภาษา เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจความหมายของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งจะเห็นได้ว่าปัจจัยภายนอกที่เป็นข้อมูลในการตัดสินใจก็คือสถานการณ์จำลองในการแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งก็คือผู้ป่วยหรือญาติคนไข้ในสถานการณ์ที่กำหนดนั่นเอง และนำไปสู่การสื่อสารระหว่างบุคคล (Inter Communication)

การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นส่วนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการสื่อสารภายในบุคคล การสื่อสารระหว่างบุคคลตามแนวคิดของ เมตตา วิวัฒนากุล (2548) ที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคลเราต้องให้ความสำคัญด้านความดึงดูดใจ (attraction) ความน่าเชื่อถือของแหล่งสาร (source credibility) การตอบสนองในทันที (immediate feedback) ความไว้วางใจ (interpersonal trust) และความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทและสถานภาพ (status relationship) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ มีผลต่อการสื่อสารระหว่างบุคคลมาก

ดังนั้นการใช้บทบาทสมมติมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์นั้นจะส่งเสริมให้นักศึกษาแพทย์ได้มีทักษะทางด้านการสื่อสารภายในตนเองและการสื่อสารระหว่างบุคคล ถึงแม้ว่าในการจัดการเรียนรู้นี้จะให้นักศึกษาแพทย์กำหนดสถานการณ์เองภายใต้หัวข้อที่กำหนด แต่สิ่งที่นักศึกษาแพทย์ไม่สามารถกำหนดได้คืออารมณ์ของผู้ที่สื่อสารด้วย ไม่ว่าจะเป็นคนไข้หรือญาติของผู้ป่วยก็ตาม นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้นี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์และคนไข้ที่ต้องอาศัยทักษะการสื่อสารที่ดี

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการใช้บทบาทสมมติที่เป็นวิธีหนึ่งในศาสตร์การสื่อสารการแสดงสามารถเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ได้ เมื่อถูกนำมาจัดการอย่างเป็นระบบ และสร้างเงื่อนไขที่จะพัฒนาการสื่อสารได้อย่างตรงจุด ซึ่งนับเป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) (กริ่งกาญจน์ เจริญกุล และคณะ, 2564) เป็นการเปลี่ยนแนวทาง หรือวิธีการผลิตสินค้าหรือบริการ การให้บริการในรูปแบบที่แตกต่างออกไปจากเดิม ซึ่งการพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนแนวทางในการจัดการเรียนรู้ด้านการสื่อสารนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาในประเด็นของการสื่อสารที่ดีในวิชาชีพอื่นๆ ที่สามารถใช้การแสดงหรือบทบาทสมมติเข้าไปพัฒนาการสื่อสาร
2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องการพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้บทบาทสมมติที่เจาะลึกเป็นประเด็นไป เช่น การสื่อสารด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารด้วยการใช้สายตา การสื่อสารโดยใช้น้ำเสียง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กริ่งกาญจน์ เจริญกุล, ทิววรรณ ชัยขาว และเชวง ไชยวรรณ. (2564). กระบวนการเรียนรู้เพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรมสื่อเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของสังคม. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 9(2), 168-179. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2565, จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jcosci/article/view/253620>
- จิตตารัตน์ กล่อมแดง. (2546). การสื่อสารระหว่างสูตินรีแพทย์กับคนไข้ในการตรวจรักษาโรค (วิทยานิพนธ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2565, จาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=
- ชีษณุ พันธุ์เจริญ, จรุงจิตร งามไพบูลย์, และโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์. (2553). *ทักษะการสื่อสาร How to?*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ : ธนาเพรส.
- ตรรกพร สุขเกษม. (2555). การพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ของนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1. รายงานวิจัยในชั้นเรียนรายวิชานโยบายสาธารณะและการวางแผนเชิงกลยุทธ์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ประชัน วัลลิโก. (2548). *ความรู้เบื้องต้นทางการสื่อสาร*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิเทศศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก http://www.igoodmedia.net/@sudin/04_activity/case/48_0530@communication1.html
- วรรณภา พิพัฒธนวงศ์. (2562). ทักษะชีวิตวัยรุ่นไทยในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*. 24(2), 39-63. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pyu/article/view/133726>
- เมตตา วิวัฒนานุกูล. (2548). *การสื่อสารต่างวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวาทยาศาสตร์และการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Gilligan, C., Powell, M., Lynagh, M. C., Ward, B. M., Lonsdale, C., Harvey, P., James, E. L., Rich, D., Dewi, S. P., Nepal, S., & et al. (2021). *Interventions for improving medical students' interpersonal communication in medical consultations*. *Cochrane Database of Systematic Reviews*(2). Retired January 30, 2021, from <https://doi.org/10.1002/14651858.CD012418.pub2>